

Miquel Desclot, Escriptor

Joana Raspall, un clàssic de la poesia per a infants

Una generació daurada

Joana Raspall pertany a l'última gran generació poètica que ha donat aquest país: la d'Agustí Bartra, Mírius Torres, Rosa Leveroni, Salvador Espriu, Joan Teixidor, Joan Vinyoli i Josep Palau i Fabre, per no esmentar sinó els noms més coneguts i reconeguts. És a dir, una generació d'autèntic luxe. Si hi afegim que els acompanyaven narradors de la talla de Mercè Rodoreda, Lluís Ferrandé Pòl, Pere Calders o Joan Sales, per no parlar dels metges, els científics, els historiadors o els músics contemporanis, resulta prou clar que parlem d'una generació d'or que semblava destinada a portar Catalunya definitivament

Il·lustració de Joan Andreu Vallvé. Petits poemes per a nois i noies. Daimon

a l'altura de l'Europa civilitzada. Si no hagués estat... pel ressorgiment de la barbàrie atàvica, sempre latent en la fondària insondable de l'estupidesa humana. Què tenia, doncs, aquella generació que no haguessin tingut d'altres? És molt senzill: un floret de mestres excepcionals. Uns mestres que havien sortit de la passió civilitzadora del Noucentisme. Si el Noucentisme és encara tan important a la nostra història és pel seu projecte civilitzador; més que no pas per la seva aportació estètica: és a dir, per la creació de museus, d'escoles i de biblioteques, per l'impuls de la modernització fabriana de la llengua escrita, per la fundació d'un Institut d'Estudis Catalans, per la voluntat de modernització de la universitat, pel projecte de traduir els clàssics greco-llatins i els moderns, per l'impuls d'un periodisme homologable amb el de la resta del món, etcètera. Aquests mestres es deien Eugeni d'Ors, Pompeu Fabra, Jaume Miró i Torrents, Pere Bosch i Gimpera, Ferran Soldevila, Jordi Rubió, Carles Riba o Lluís Nicolau d'Oliver; entre bastants d'altres.

L'Escola de Bibliotecàries, un gresol privilegiat

Aquest gran mestratge no es va poder exercir inicialment des de la universitat, que era una institució encallada en l'enfermitjament general del sistema educatiu espanyol, i per tant va buscar —i trobar— altres vies de realització. Per exemple, la fundació de l'Escola de Bibliotecàries, l'any 1915, a Barcelona, amb el dissenyi de desplegar una bona xarxa de biblioteques que cobrís tot el país. Fundada per Eugeni d'Ors i dirigida per ell mateix fins l'any 1920, quan el seu orgull ferit el va dur a desertar el projecte de la Mancomunitat i anar a Madrid a exercir d'espanyol furibund, l'Escola de Bibliotecàries es va convertir en un focus d'irradiació d'alta cultura moderna comcap altre a la Catalunya del seu temps: l'impressionant cens de professors incloïa les ments més avançades de l'època (la majoria dels que he esmentat fa un moment, per exemple). Naturalment, un centre d'alta cultura catalana comaquell va haver de rebre les investides de la caparruda cabra boja hispànica, i el dictador Primo de Rivera es va encarregar prou de dissoldre-la en institucions més dòcils a la inèrcia espanyola del menyspreu de l'excel·lència. Amb l'arribada de la Generalitat, però, l'Escola va recobrar l'esplendor inicial i va formar la generació de bibliotecàries que durant la postguerra es va haver d'esforçar a mantenir el poc que quedava del sistema de biblioteques impulsat per la Mancomunitat i la Generalitat. Justament a aquesta generació privilegiada pertany, en efecte, la nostra Joana Raspall.

Joana Raspall, doncs, és deixeble d'aquella plèiade de mestres irrepetible, en la qual sobresurten els noms de Carles Riba i de Jordi Rubió, per no esmentar sinó aquells que ella mateixa recorda sovint coma influències decisives. Tot i la formació literària de primera categoria que va rebre a l'Escola de Bibliotecàries, Joana Raspall, a diferència d'alguna companya d'escola com la damunt dita Rosa Leveroni, no es va lliurar immediatament a la producció literària (almenys, no de manera pública), i es va concentrar en la feina de bibliotecària per a la qual s'havia format. En canvi, després del daltabaix de la guerra del 1936, va començar una activitat literària que anava trobant sortida de manera més o menys clandestina, o bé quedant-se al calaix. Els seus primers esforços seriosos es van dirigir a la confecció de diccionaris que faltaven al nostre arsenal lingüístic, i que finalment es van arribar a publicar en col·laboració: eren feines empreses per cobrir necessitats col·lectives. Empreses, doncs, amb voluntat de servei. Aquell mateix dissenyi de servei cívic que havia après dels seus mestres, els hereus del Noucentisme avui tan frívolament i injustament bescantat.

Poetessa, a la fi

És també el dissenyi que la va portar a conrear un gènere fins aleshores ignorat per tothom—o quasi—, que se li va revelar necessari i urgent: el de la poesia per a infants. Ho diré amb paraules seves, extretes d'una entrevista de l'any 2006: «Més tard em vaig dedicar al que creia que feia més falta: la poesia infantil, ja que em vaig trobar que a les escoles no sabien recitar ni llegir versos en català ni en castellà. En adonar-me'n, em vaig dedicar a escriure versos per als nens. A més a més, ho combinava fent teatre infantil». Joana Raspall, doncs, es va posar a escriure poesia i teatre per a infants per un veritable sentiment de necessitat, no pas íntima, és clar; sinó social, i en definitiva, per tant, també personal.

Així va aparèixer, l'any 1981 (quan l'autora tenia, atenció, seixanta-vuit anys!), el seu primer llibre de versos per a infants: *Petits poemes per a nois i noies*. Inicialment, sap greu haver-ho d'admetre, no va semblar que aquella remarcable aportació al desert de la nostra poesia per a infants desvetllés gaire interès entre els educadors. És cert que abans d'aquella seva estrena en el gènere el gran Josep Camer ja havia publicat l'any 1963 un deliciós *Museu zoològic per a infants* i Marià Minent un no menys encantador *Espígol blau*, el 1980. Així i tot, la poesia per a infants no semblava que tingués gaire requesta per part del públic (això que ara en diuen perversament «el mercat»!) ni del món educatiu, i es pot ben dir que el camp era pràcticament un erm oblidat. Per fortuna, poc temps després les coses van començar a canviar; i tant mestres com editors es van anar mostrant progressivament interessats per les possibilitats d'una poesia adreçada de manera específica a les criatures com la que tenia la resta del món civilitzat. Aleshores es va començar a valorar per fi l'aportació pionera de Joana Raspall. Quedava clar que ella exercia d'enllaç entre la gran generació noucentista i les desheretades generacions de postguerra. Encara que fos de manera tan retardada per les nostres malaurades vicissituds històriques, l'obra poètica per a infants de Joana Raspall venia a representar l'aportació que els poetes de la seva generació no havien tingut ocasió de fer. Malgrat això, els editors encara van trigar a ser conscients que Joana Raspall continuava en exercici, al peu del canó. No va ser fins l'any 1996, quinze anys després d'aquell primer títol, que l'editorial Baula va publicar el segon llibre de poesia infantil de la nostra autora, quan ella complia els vuitanta-tres anys! Però aquell *Bon dia, poesia!* només era el començament d'una refflorida astoradora que havia de treure a la llum tota la feina feta en silenci. Només un any més tard, La Galera ja li publicava *Degotall de poemes*, i encara un any després, el 1998, tres editorials li van publicar sengles reculls nous: La Galera, *Com el plomissol. Poemes i faules*; Baula, *Pinzellades en vers*; i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, *Versos amics*. Tot just dos anys més tard, les mateixes Publicacions de l'Abadia de Montserrat hi van tornar amb *Serpentines de versos*. I, dos anys després, La Galera, amb *Escaleta al vent*. L'any següent, el 2003, dues editorials li publicaven sengles títols nous: Baula, *Font de versos*, i La Galera, *A compàs dels versos*. I només un any després, quan l'autora en complia noranta-un, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat culminaven l'edició de la seva obra poètica per a infants amb *Concert de poesia*. En resum entre el 1996 i el 2004, és a dir en vuit anys, havien aparegut deu reculls de poesia per a infants de Joana Raspall! Tota una marca – un rècord – que no sembla pas que cap col·lega estigui avui en condicions de superar o tan sols igualar.

Un llegat ja clàssic

En tota aquesta producció es percep de manera transparent aquella voluntat de «servei cívic» que deiem al començament. L'autora es proposa amb la seva obra de «fer escaleta» perquè la mainada pugui així accedir després a la gran poesia adulta (en una realització d'aquell desideratíum que en una ocasió jo mateix vaig representar com el pont necessari entre el *Plou i fa sol* popular i el *Sol, i de dol* de J. V. Foix). Empermeto de reblar-ho amb paraules de la poetessa, extretes d'una altra entrevista del 2006 amb Eugènia Mbrer: «Hb he fet amb tota la discreció del món, sense voler-ni hi lluir personalment, amb tota la senzillesa».

El primer que crida l'atenció de la poesia de Joana Raspall és que una obra empresa com la seva a la darrera etapa de la vida ens aparegui tan natural, tan ben conclosa amb unes eines perfectament esmolades i flexibles, com si l'autora no hagués fet altra cosa en tota la vida. No hi ha rastres d'encarcarament, ni de manca de destresa, ni d'ancorament en el passat. És fresca, fluent i ben feta. Prenem per exemple, aquesta breu poesia:

L'ocell i el xiprer

Per fer més alt el xiprer
l'ocell hi enlaira el seu cant.

Si l'arbre no arriba al cel,
hi arribarà ell cantant.

La senzillesa transparent d'aquests quatre versos no és sinó aquella simplicitat només aparent de l'art que dissimula l'art. La idea central de la verticalitat acústica del cant de l'ocell enllaçant amb la verticalitat material de la capçada del xiprer per transcendir-la hi és presentada amb absoluta economia de mitjans, sense ni una sola paraula o partícula de farciment o ornament, i en quatre heptasil·labs impecables amb rima consonant als versos parells. Matreviria a dir que tot un Josep Camer o un Marià Minent haurien signat de bon grat aquesta petita joia.

En algun cas, la seguretat en l'ofici permet a l'autora fins i tot exercicis de virtuosisme tan reeixits –tan poc forçats– comaquest:

Jo sols vull

(Tot en monosil·labs)

Tinc un vas que és tot ple d'or
i un sac nou ben ple de blat.
No sé amb quin fi me'ls han dat;
sé quin pes em fan al cor:
Hb duc tot dins de la mà
i no sé què n'haig de fer!
Si tu ho vols, et puc dir: –Té!,
per a tu tot l'or i el pa.
Jo en tinc prou amb llum de sol,
blau de mar i verd dels pins,
i amb les flors i els cants tan fins
de les aus tot fent el vol.
Jo sols vull un dolç mot teu
i, per nord, el dit de Déu.

Evidentment, la poetessa està pensant en la famosa *Tirallonga dels monosil·labs* de Pere Quart, que justament comença amb la pregunta de Déu «I tu, què vols?», però ella recull el desafiament verbal amb una gosadia sense jactància i el resol amb una sintaxi molt més complexa, i en forma de sonet perfectament escandit i rimat. El poeta de Sabadell s'hauria tret el barret, no en tinc cap dubte.

Joana Raspall és, en definitiva, una escriptora que treballa amb les mateixes serietat i professionalitat quan escriu poesia per a infants que quan redacta diccionaris per a adults. I quan escriu poesia infantil tan aviat ens proposa versos lírics com versos humorístics; tan aviat escriu sobre temes clàssics com se les heu amb herois de la modernitat; tan aviat canta com juga com conta. Perquè és una poetessa de debò, no pas una d'emergència, compodria fer maliciar la seva declaració de servei.

Vull acabar subratllant finalment que aquest extens corpus de poesia infantil que ens llega Joana Raspall sembla fill legítim de tota una tradició de poesia per a infants que en realitat no hem tingut mai a casa nostra. Si val a dir la veritat, doncs, el seu triomf té tot l'aire d'un petit miracle poètic. I és de debò un triomf perquè encerta –i sense vacil·lacions– en el to, en les formes, en la varietat de temes i d'humors, en la naturalitat i la riquesa verbals... com si Verdaguier, Miragall, Camer o Riba ja haguessin escrit poesia per a mainada en el seu temps i ens haguessin ensenyat i obert el camí. Joana Raspall arriba als cent anys comun clàssic vivent de la nostra literatura.

